ทำความเข้าใจเรื่อง “การบิณฑบาต”

โดย หลวงพ่อพล

ความจริงการบิณฑบาตเป็นเรื่องที่ไม่สำคัญ แต่ปัจจุบันกลายเป็นเรื่องใหญ่และเรื่องสำคัญสำหรับชาวพุทธในเมืองไทยไปซะแล้ว และบางอย่างก็ถึงกับกลายเป็นเรื่องที่ถกเถียงและมีปัญหาวุ่นวายตามมามากมายทีเดียว ความจริงแล้ว แต่แรกเริ่มเดิมทีนั้นการบิณฑบาตของพระภิกษุนั้นเป็นเพียงการเดินออกไปขออาหารจากชาวบ้านเพื่อประทังชีวิตของพระภิกษุไปวันๆ เท่านั้น ไม่มีอะไรพิเศษมากไปกว่านี้ และการบิณฑบาตนี้ไม่เคยต้องทำให้ใครมีปัญหาหรือต้องเดือดร้อนเลย แม้การบิณฑบาตถือว่าเป็นเรื่องใหญ่สำหรับพระ เพราะถือว่าเป็นอาชีพในการเลี้ยงชีวิตของพระเลยทีเดียว แต่ในทางสังคมดั้งเดิมแล้วการออกบิณฑบาตของพระนั้นไม่ใช่เรื่องใหญ่เลย เพราะการบิณฑบาตไม่เคยทำให้ชาวบ้านหรือใครในสังคมต้องเดือดร้อน หรือต้องมีปัญหาเอามาถกเถียงวุ่นวายกันแต่อย่างใด เนื่องจากพระพุทธองค์ได้ทรงบัญญัติกฎหรือระเบียบ ที่แสนจะสงบเงียบและเรียบง่าย ให้กับพระภิกษุในขณะบิณฑบาตเรียบร้อยแล้ว และพระสงฆ์ที่ปฏิบัติดีทุกประเทศทั่วโลกก็ปฏิบัติตามพระพุทธบัญญัตินี้สืบทอดยาวนานมาจนถึงปัจจุบันนี้

ที่มาของคำว่า ภิกษุ

การเดินบิณฑบาตเพื่อเลี้ยงชีวิตของพระภิกษุนี้ จึงเป็นที่มาของนามหนึ่งในคำว่า “ภิกษุ หรือ ภิกขุ” ซึ่งแปลว่า “ผู้ขอ” หรืออีกนัยหนึ่งแปลว่า “ผู้เห็นภัยในสังขาร” แต่การขอของพระนั้นแตกต่างจากผู้ขออื่นๆ เพราะการขอหรือการบิณฑบาตของพระนั้นต้องไม่ทำให้ใครหรือสังคมต้องเดือดร้อน เนื่องจากพระภิกษุจะต้องเดินไปโดยอาการอันสงบและสำรวม คือ สำรวมทั้งกายและใจ การสำรวมนั้น ได้แก่คอยระวังไม่ให้เกิดความกำหนัด หรือเกิดความยินดียินร้ายในขณะเมื่อตาเห็นรูป, หูฟังเสียง, จมูกดมกลิ่น, ลิ้นลิ้มรส, กายสัมผัส, ใจคิดนึก

การสำรวมทางตานับว่าสำคัญมาก พระภิกษุจะต้องไม่เดินสอดส่ายสายตาไปมา หรือที่เรียกว่ากวาดสายตา หรือแสดงอาการหลุกหลิกลุกลี้ลุกลน เป็นต้น แต่ให้เดินด้วยอาการอันสงบหลบสายตาหรือทอดสายตาลงต่ำ ไม่มองสูงเกินความจำเป็น เมื่อจำเป็นจะต้องกวาดสายตาก็ให้มองกวาดไปได้เพียงชั่วแอกเกวียนโคเท่านั้น (ประมาณ ๑๓๕ องศา) แต่ทั้งนี้และทั้งนั้นก็ต้องปรับให้เหมาะสมกับกาลเทศะในปัจจุบันด้วย เช่น เดินในเมืองที่มีรถมาก หรือเวลาจะข้ามถนนก็ต้องกวาดสายตามองรถที่กำลังวิ่งด้วยความเร็วสูง เพื่อไม่ให้เป็นอันตรายในขณะข้ามถนน เป็นต้น ซึ่งเมื่อข้ามถนนมาได้ปลอดภัยแล้ว ก็พึงสำรวมระวังอายตนะต่อไป

การบิณฑบาตนั้น จะต้องไม่เอ่ยปากขออาหารจากใครเด็ดขาด ให้เดินไปเรื่อยๆ เมื่อเห็นว่ามีคนที่แสดงอาการว่าจะให้ คือต้องการจะตักบาตร ก็ให้เดินไปหยุดข้างหน้าผู้นั้น แล้วยืนตรงด้วยความสงบสำรวม เปิดฝาบาตรเพื่อรับอาหาร ในขณะรับอาหารนั้นก็ให้พิจารณาถึงอาหารที่กำลังตกลงไปในบาตรว่าเป็นเพียงธาตุเพื่อบำรุงร่างกายให้สามารถตั้งอยู่ได้เท่านั้น ไม่ให้เกิดความอยาก

ในอาหาร หรือจะแผ่เมตตาไปยังผู้ตักบาตรด้วยก็ได้ ให้รับอาหารแต่พอสมควร แล้วปิดฝาบาตร และเดินต่อไป ไม่จำเป็นต้องให้พรหรือท่องคาถาอนุโมทนา

คำให้พรตอนบิณฑบาต เริ่มมีมาตอนไหน?

ซึ่งตรงนี้เองที่กำลังเป็นที่ถกเถียงกันมากว่า การให้พรของพระบางรูปขณะบิณฑบาตนั้นผิดพระวินัยบัญญัติของพระพุทธเจ้าหรือไม่? ข้าพเจ้าเองนั้นได้เคยสังเกตมาว่า แต่เดิมที่ข้าพเจ้าได้เห็นมาตั้งแต่เด็กจำความได้นั้น ก็ไม่เคยเห็นพระภิกษุรุ่นเก่าๆ ท่านให้พรหรือท่องคาถาอนุโมทนาในขณะบิณฑบาตแต่อย่างใด แต่เพิ่งจะมาเห็นในยุคนี้เอง ข้าพเจ้าคาดว่าน่าจะเริ่มมีแบบเป็นที่นิยมกันก็ประมาณเมื่อปี พ.ศ.๒๕๔๐ เป็นต้นมานี่เอง ซึ่งเกิดจากเหตุผลกลใดก็ยังไม่เป็นที่แน่ชัด แต่ข้าพเจ้าเชื่อว่า เกิดจากที่พระในเมืองเลียนแบบพระธุดงค์บางรูป (แต่มีหลายครั้งหลายหน) ที่ท่านผ่านเข้ามาบิณฑบาตในเมือง แล้วท่านก็ให้พรคาถาอนุโมทนาเป็นภาษาบาลี ซึ่งเป็นที่ชื่นอกชื่นใจของญาติโยมผู้ตักบาตรเป็นส่วนมาก เพราะแต่ก่อนแต่เดิมมาเมื่อตักบาตรพระแล้ว พระท่านก็เดินจากไป ต่างคนต่างแยกย้ายกันไปเงียบๆ แต่อยู่ต่อมาก็มีพระธุดงค์ห่มผ้าสีกรักเข้มๆ ท่าทางน่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งนัก สะพายกลดและย่ามมาบิณฑบาต แล้วกล่าวคำให้ศีลให้พร จึงเป็นที่ถูกอกถูกใจสำหรับญาติโยมคนไทยส่วนใหญ่ ซึ่งปรารถนาต้องการบุญ และความโชคดีเป็นสิริมงคลให้กับตนเองหรือการทำมาค้าขายอยู่แล้ว ซึ่งเมื่อพระในเมืองหลายรูปเห็นเข้าก็รู้สึกขัดเขินและประกอบกับต้องการจะเอาใจชาวบ้านด้วยว่า พระในเมืองก็ให้พรได้เหมือนกัน จึงเกิดการเลียนแบบและตามอย่างกันขึ้น จนมีมากมายและเกือบจะกลายเป็นธรรมเนียม (ธรรมนิยม) ไปแล้วในปัจจุบัน

พระบัญญัติเกี่ยวกับการแสดงธรรม

คราวนี้เรามาดูกันว่า การให้พรของพระในขณะบิณฑบาตนั้นผิดพระวินัยหรือไม่? ซึ่งตามพระวินัยหรือพระพุทธบัญญัตินั้น กล่าวเอาไว้ในธัมมเทสนาปฏิสังยุตที่ ๓ มี ๑๖ ข้อว่า

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ ที่มีร่มในมือ.
๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ ที่มีไม้พลองในมือ.
๓. ฯลฯ ... มีศัสตรา (ของมีคมสำหรับฟันแทง) ในมือ.
๔. ฯลฯ ... มีอาวุธในมือ.
๕. ฯลฯ ... สวมเขียงเท้า.
๖. ฯลฯ ... สวมรองเท้า.
๗. ฯลฯ ... ไปในยาน.
๘. ฯลฯ ... อยู่บนที่นอน.

๙. ฯลฯ ... นั่งรัดเข่า.

๑๐. ฯลฯ ... พันศีรษะ.

๑๑. ฯลฯ ... คลุมศีรษะ

๑๒. ฯลฯ ... เรานั่งบนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้นั่งบนอาสนะ.

๑๓. ฯลฯ ... เรานั่งบนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้นั่งบนอาสนะสูง.

๑๔. ฯลฯ ... เรายืนอยู่ จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้นั่งอยู่.

๑๕. ฯลฯ ... เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ ผู้เดินไปข้างหน้า.

๑๖. ฯลฯ ... เราเดินไปนอกทาง จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้ไปในทาง.

จะเห็นได้ว่าพระพุทธองค์ ทรงให้สิทธิพิเศษยกเว้นให้แก่คนที่กำลังป่วยมากมายหลายอย่าง และในหลายสิกขาบท คราวนี้เรามาดูเหตุผลว่า ทำไมพระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติพระวินัยเหล่านี้สำหรับพระภิกษุขึ้นมา การบัญญัติสิกขาบทหรือพระวินัยขึ้นมานั้น มีด้วยกันหลายเหตุผล เช่น เพื่อป้องกันการกำเริบของกิเลส, เพื่อให้อยู่เป็นสุขในปัจจุบัน, เพื่อป้องกันข้อครหาติเตียนจากชาวบ้านหรือจากบัณฑิตทั้งหลาย เป็นต้น แม้เรื่องบางอย่างจะไม่ได้ผิดศีลธรรมหรือเป็นบาปกรรมอะไร แต่ถ้าชาวบ้านส่วนใหญ่หรือบัณฑิตเขาติเตียน พระพุทธองค์ก็ทรงห้ามไว้ด้วยเช่นกัน

ธรรมเนียมการแสดงความเคารพ

ประเด็นจึงมาอยู่ตรงนี้ ซึ่งเราจะเห็นได้ว่าเฉพาะพระวินัยทั้ง ๑๖ ข้อที่เกี่ยวกับการแสดงธรรมของพระภิกษุที่ยกมานั้นข้าพเจ้าเชื่อว่าเหตุที่ทรงบัญญัติขึ้นไว้ ก็เพื่อเป็นการป้องกันการครหาติเตียนจากวิญญูชนในสมัยนั้นเท่านั้นเอง โดยเราจะสังเกตได้จากว่า ตามความจริงแล้วการแสดงธรรมไม่ว่าจะเป็นในสถานที่ใด ในเวลาไหน กับบุคคลใดก็ตาม ล้วนเป็นเรื่องดีทั้งนั้น ไม่ได้เป็นบาปเป็นอกุศลเลย เพราะเป็นการกล่าวธรรมซึ่งนำไปสู่ความพ้นทุกข์ แล้วเหตุใดพระพุทธองค์จึงทรงห้ามแสดงธรรมด้วยเหตุ ๑๖ ข้อดังที่กล่าวมาแล้ว นั่นก็เพราะว่าคนในสมัยนั้น (หรือรวมทั้งในสมัยนี้) ต่างก็เห็นว่าธรรมะเป็นของสูง แม้พระมหากษัตริย์เวลาจะเรียนธรรมจากครูหรืออาจารย์ ก็ยังต้องนั่งต่ำกว่าครูอาจารย์ เวลาพระภิกษุรูปใดขึ้นเทศนาแม้พระภิกษุรูปนั้นจะมีพรรษาแม้เพียง ๑ พรรษา ก็สามารถนั่งบนอาสนะที่สูงกว่าพระมหาเถระผู้บวชแม้ ๑๐๐ พรรษาได้ เพราะถือกันว่าผู้กำลังกล่าวธรรมนั้นเป็นผู้ที่กำลังยกพระธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ขึ้นมาแสดง จึงเหมือนกับเรากำลังฟังธรรมจากพระพุทธองค์โดยตรงฉันนั้น ธรรมเนียมของพระภิกษุจึงยกให้ธรรมะเป็นใหญ่ แม้แต่ธรรมเนียมทางโลกบางประเทศในสมัยก่อนเช่นไทยและจีน เมื่อเวลาราชบุรุษนำพระราชสาสน์ หรือพระบรมราชโองการของพระมหากษัตริย์มายืนอ่านต่อหน้าคนทั้งหลาย ทุกคนก็จะต้องหมอบหรือกราบฟังพระราชสาสน์นั้น แม้จะเป็นถึงพระบรมวงศานุวงศ์ชั้นสูงเพียงใดก็ตาม จะเห็นว่าธรรมเนียมนี้เป็นที่ยึดถือและทำตามกันมาโดยทั่วไป ดังนั้นพระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติ

วินัยเกี่ยวกับการแสดงธรรมทั้ง ๑๖ ข้อนี้ เพื่อยกให้ธรรมเป็นใหญ่ และเพื่อไม่ให้เป็นที่ติเตียนจากชาวบ้านหรือวิญญูชนทั้งหลายที่ถือธรรมเป็นใหญ่นั้นด้วย

คราวนี้เรามาดูกันว่า แล้วการให้พรของพระภิกษุบางรูปในขณะบิณฑบาตนั้น ถือว่าเป็นการ “แสดงธรรม” **ตามพระวินัยข้อที่ ๑๔** ได้หรือไม่? เพราะตามธรรมเนียมของคนไทยเมื่อพระกำลังให้พร ญาติโยมก็จะนั่งลงเพื่อให้ตนเองต่ำกว่าพระ แล้วไหว้พนมมือรับพรด้วยความเคารพ โดยตามธรรมเนียมของคนไทยถือว่าคนที่อาวุโสกว่าจะถือว่าสูงส่งกว่าผู้น้อย เวลาผู้น้อยจะทำอะไรจึงต้องทำตนเองให้ต่ำกว่าผู้อาวุโสเสมอ เช่น ผู้ใหญ่ก็จะสอนเด็กว่า เป็นเด็กเป็นเล็กอย่ายืนค้ำหัวผู้ใหญ่ เวลาเดินก็อย่าเดินเฉียดใกล้ผู้ใหญ่ที่กำลังนั่งอยู่ เป็นต้น แต่ธรรมเนียมนี้แตกต่างจากในหลายๆ ประเทศก็มี จึงไม่สามารถเอามาเป็นบรรทัดฐานได้ อย่างเช่นในชมพูทวีปแต่เดิมนั้น การยืนถือว่าเป็นการแสดงความเคารพ และยังใช้เป็นธรรมเนียมอย่างเป็นทางการมาถึงไทยด้วย เช่น เมื่อเวลาพระเถระผู้ใหญ่เดินเข้ามาในที่ประชุม บรรดาพระภิกษุที่อยู่ในที่ประชุมจะต้องลุกขึ้นยืนตรงพนมมือเพื่อเป็นการแสดงความเคารพและแสดงการต้อนรับ และทุกวันนี้ก็ยังใช้กันอยู่ หรือเวลาสมเด็จพระสังฆราชเสด็จเข้ามาในห้องที่เรากำลังนั่งอยู่ เราก็จะต้องรีบลุกขึ้นยืนพนมมือเป็นการถวายความเคารพ ถ้าเรานั่งเฉยอยู่จะถือว่าเป็นการไม่แสดงความเคารพหรือเพราะว่าเราสูงส่งกว่าพระสังฆราช เช่น มีพรรษามากกว่า หรือในทางโลกเมื่อเวลาพระมหากษัตริย์ทรงพระดำเนินเข้ามาในห้องที่ประชุม ทุกคนที่กำลังนั่งอยู่ในที่นั้นจะต้องลุกขึ้นยืนเพื่อเป็นการแสดงถวายความเคารพ เช่นเดียวกัน ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าธรรมเนียมการยืนในสมัยพุทธกาลนั้น ถือกันว่าผู้ยืนนั้นแสดงอาการเคารพผู้ที่กำลังนั่งอยู่ ดังนั้นถ้าพระภิกษุยืนแสดงธรรมให้กับผู้ที่ไม่เป็นไข้ที่นั่งอยู่ ก็จะกลายเป็นเหมือนว่าไม่เคารพในธรรมนั้น จะเป็นที่ติเตียนและเสื่อมศรัทธาของมหาชนในสมัยนั้นเอาได้ พระพุทธองค์จึงทรงบัญญัติห้ามทั้ง ๑๖ ข้อด้วยประการฉะนี้

แต่ธรรมเนียมการยืนแสดงความเคารพนั้น ใช้กับธรรมเนียมที่เป็นทางการเท่านั้น ส่วนในชีวิตประจำวันของชาวบ้านในประเทศไทยนั้น ยังคงถือธรรมเนียมการหมอบกราบ หรือผู้น้อยต้องย่อตัวให้ต่ำกว่าผู้ใหญ่เพื่อเป็นการแสดงความเคารพเหมือนกับในสมัยโบราณอยู่ เมื่อเวลาชาวบ้านรับพรจึงนิยมนั่งลงหรือย่อตัวลงต่ำ ดังนั้นจึงไม่ตรงกับธรรมเนียมนิยมของชาวชมพูทวีปในสมัยพุทธกาลเลย เพราะชาวชมพูทวีปถือว่าการยืนเป็นการแสดงความเคารพ ส่วนชาวไทยถือว่าการนั่งคุกเข่าหรือย่อตัวให้ต่ำกว่าเป็นการแสดงความเคารพ ดังนั้นถ้าหากเราจะถือเคร่งตามตัวอักษรในพระวินัยบัญญัติข้อที่ ๑๔ นี้ โดยไม่สนใจกับวัฒนธรรมนิยมของคนไทยที่แตกต่างจากชาวชมพูทวีปแล้ว และต้องการหลีกเลี่ยงมิให้ผิดพระวินัยข้อนี้จริงๆ ก็ต้องให้ยืนทั้งสองคน คือทั้งพระผู้กำลังให้พร และโยมผู้กำลังรับพร

แสดงธรรม คืออะไร?

คราวนี้เราก็มาดูกันว่า แล้วการให้พรของพระภิกษุถือว่าเป็นการแสดงธรรมหรือไม่? เราก็ต้องมาดูความหมายของคำว่า “**แสดงธรรม**” กันก่อน การแสดงธรรมนั้นหมายถึงการพูดหรือกล่าวธรรมกถาที่เป็นคำสอนของพระพุทธองค์ หรือเป็นคติธรรมหรือถ้อยคำที่สอนเกี่ยวกับการใช้ชีวิตในทางเจริญ เป็นต้น แต่การกล่าวให้พรของพระภิกษุ เช่น “ขอให้ญาติโยมจงมีความสุขความเจริญ ด้วยอายุ วรรณะ สุขะ พละ เทอญ” ดังนี้ ไม่จัดว่าเป็นการแสดงธรรมแต่อย่างใด เพราะไม่เข้าข่ายเป็นธรรมกถาเลย เป็นเพียงการอวยชัยให้พรแบบธรรมดาเท่านั้น แม้ว่าจะกล่าวเป็นภาษาบาลีก็ตาม แต่ถ้าแปลออกมาแล้วไม่ใช่ธรรมกถา ก็ไม่ถือว่าเป็นการแสดงธรรมเช่นกัน ส่วนคำให้พรที่พระส่วนใหญ่นิยมกันในปัจจุบันนี้ คือ คาถาอนุโมทนาเป็นภาษาบาลี ตอน อภิวาทะนะสีลิสสะ นิจจัง ... ฯลฯ ... ซึ่งแปลออกมาได้ใจความว่า “ธรรมสี่ประการคือ อายุ วรรณะ สุขะ พละ ย่อมเจริญแก่ผู้มีปกติไหว้กราบ ผู้มีปกติอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่เป็นนิจ” ตรงนี้เองที่ยังเป็นที่ถกเถียงกันว่า ข้อความนี้จัดเป็นธรรมกถาหรือไม่? พระผู้ใหญ่บางรูปก็ว่าเป็นธรรมกถา บางรูปก็ว่าไม่เป็นธรรมกถา แต่เป็นเพียงการให้พรธรรมดาเท่านั้น เพราะบาลีบทนี้นำมาจากบทอนุโมทนาวิธี เวลาพระอนุโมทนาบุญของชาวบ้านที่มาถวายอาหารทั่วไป ซึ่งการถกเถียงยังไม่เป็นที่สิ้นสุดหรือชี้ขาดไปได้ แต่โดยความเห็นส่วนตัวของข้าพเจ้าว่าบาลีบทนี้ “อาจจะ” ถือว่าเป็นธรรมกถาได้ เพราะถือเป็นคำสอนธรรม แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ขอชี้ขาดลงไปเช่นเดียวกัน

ทำอย่างไรไม่ให้ผิดพระพุทธบัญญัติ

ดังนั้นหากพระภิกษุต้องการไม่ให้ผิดพระวินัย เพราะเกรงว่าการกล่าวคาถาอนุโมทนาวิธีบางส่วนบางตอน อาจจะถือว่าเป็นการแสดงธรรมแล้ว ข้าพเจ้าก็ขอแนะนำทางออก ดังนี้

ข้อ ๑. ไม่ต้องให้พรขณะบิณฑบาต ไม่ต้องเกรงว่าญาติโยมจะเสื่อมศรัทธา เพราะตามธรรมเนียมตั้งแต่ดั้งเดิมของไทยเราก็ไม่เคยเห็นพระให้พรขณะบิณฑบาตเช่นกัน ควรให้พรหลังจากฉันอาหารเสร็จแล้ว และควรแผ่เมตตาจิตไปยังผู้ที่ถวายอาหารทุกๆ คนด้วย

ข้อ ๒. ถ้าอยากให้พรด้วยบทคาถาที่คิดว่าอาจจะเป็นการแสดงธรรม ก็ต้องบอกให้ญาติโยมยืนรับพรหรือยืนฟังพรนั้น เพื่อเป็นการยึดถือตามตัวอักษรในพระวินัยบัญญัติข้อที่ ๑๔

ข้อ ๓. ถ้าหากพิจารณาแล้วว่า คำให้พรของตนไม่ใช่การแสดงธรรมแน่ ก็ให้พรได้ตามปกติต่อไป เช่น บทที่ว่า “สัพพะ พุทธานุภาเวนะ สัพพะ ธัมมานุภาเวนะ สัพพะ สังฆานุภาเวนะ สะทาโสตถี ภะวันตุ เต” แปลว่า “ด้วยอานุภาพแห่งพระพุทธเจ้าทั้งปวง ด้วยอานุภาพแห่งพระธรรมทั้ง

ปวง ด้วยอานุภาพแห่งพระสงฆ์ทั้งปวง ขอความสวัสดีทั้งหลายจงมีแก่ท่านทุกเมื่อเทอญ” บทนี้เป็นการอวยชัยให้พรธรรมดา ไม่ใช่เป็นการแสดงธรรมแต่อย่างใด

เป็นสมณะ ควรสำรวม

การให้พรนั้นอาจจะให้พรเป็นภาษาไทยธรรมดาก็ได้ แต่ไม่ควรให้พรด้วยเสียงอันดัง เพราะดูไม่สงบ ไม่สำรวม ไม่เรียบร้อย และเป็นอาการคล้ายกับคนขอทานที่ร้องเพลงขอบคุณผู้ให้ทานมากกว่า เมื่อจะให้พรก็เพียงพึมพำเบาๆ พอให้ญาติโยมได้ยินเบาๆ ก็เพียงพอแล้ว ไม่ควรให้พรแบบพิเศษเพื่อเอาใจหรือประจบสอพลอญาติโยม เพราะเป็นอาการที่ไม่เหมาะสมกับสมณะผู้รักสงบ ที่ต้องการปฏิบัติเพื่อหลุดพ้นจากการยึดติดในลาภยศ และคำสรรเสริญเยินยอใดๆ

การตักบาตรในครั้งพุทธกาล

ชาวชมพูทวีปแต่เดิมนั้น เมื่อเห็นพระภิกษุมาเดินบิณฑบาต เมื่อเขาทราบว่าสมณะเหล่านี้ไม่ได้ประกอบอาชีพใด แต่เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อขัดเกลาจิตตนเองให้หลุดพ้นจากกิเลสทั้งมวล เมื่อเขาเกิดศรัทธาและอยากได้บุญด้วย เขาก็จะนำอาหารมาให้ ซึ่งอาหารที่นำมานั้นจะมีหลากหลายรูปแบบ แล้วแต่ฐานะของผู้ให้ ถ้าเป็นพระราชาหรือมหาเศรษฐี อาหารก็จะประณีต แต่ถ้าเป็นของชาวบ้านยากจนทั่วไป เขาก็จะนำอาหารที่เขากินกันนั่นเองมาให้ บางคนที่เขาเกิดศรัทธาแบบกะทันหัน คือ เห็นพระมาพอดีแต่ไม่ได้เตรียมอาหารไว้ต่างหาก เขาก็จะนำอาหารในสำรับที่กำลังกินนั่นเองแบ่งมาให้ ซึ่งพระภิกษุทุกรูปก็จะยินดีรับ ไม่มีอาการรังเกียจใดๆ เลย เพราะธรรมเนียมของเขาเป็นอย่างนั้นเอง และพระก็ไม่เคยถือตัวว่าสูงส่งกว่าชาวบ้านในฐานะอภิสิทธิ์ชนแต่อย่างใด ท่านทำตัวตามปกติ ไม่สนใจว่าใครจะเคารพหรือไม่เคารพ ใครจะไหว้หรือใครจะด่า ท่านมีเมตตาต่อมนุษย์ทุกคนเป็นปกติอยู่แล้ว ไม่มียศ ไม่มีตำแหน่ง ไม่มีหัวโขนใดๆ มาสวม ไปในที่ไหนก็ไม่ต้องการให้มีคนมาคอยเอาใจ พินอบพิเทา ท่านจึงมีแต่ความโปร่งเบาสบายทั้งกายและใจ

แต่ในประเทศไทยเรา มีชาวพุทธเป็นจำนวนมาก และเคารพศรัทธาเทิดทูนพระสงฆ์มากเกินพอดีไปหน่อย จนกลายเป็นเหมือนว่าพระเป็นอภิสิทธิ์ชน หรือเป็นเหมือนเทวดาชั้นสูง จนกลายเป็นที่รังเกียจของบางคนที่เขาไม่ศรัทธาหรือพวกนับถือศาสนาอื่นบางคน เขาก็จะมองว่าพระเป็นกาฝากสังคมไปก็มี แม้แต่ข้าพเจ้าเองก็ขอสารภาพว่า ตอนเป็นหนุ่มวัยรุ่นก็เคยคิดแบบนี้เช่นกัน และคิดว่าศาสนาเป็นของไม่จำเป็นต้องมีในโลกก็ได้ ซึ่งนั่นเป็นความคิดของคนโง่เขลาเบาปัญญาโดยแท้ เพราะเป็นการมองศาสนาแต่เพียงเปลือกนอก เห็นแต่เพียงศาสนสถานและศาสนบุคคลเท่านั้น แต่ไม่เคยได้เข้าใจในศาสนธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเลย กว่าข้าพเจ้าจะเข้าใจว่าพระพุทธศาสนาที่แท้จริงคืออะไร พระพุทธศาสนาเกิดมาในโลกนี้เพื่ออะไร พระพุทธเจ้าสอนอะไร

ก็กินเวลานานหลายปีทีเดียว เมื่อมองย้อนเวลาไปในตอนนั้น จึงได้รู้ว่าเราช่างมืดบอดเสียจริงๆ แต่ข้าพเจ้าก็ยังนับว่าโชคดี ที่ได้หันมาศึกษาพระธรรมจนเข้าใจ แต่ยังมีอีกหลายๆ คนที่ยังไม่เข้าใจและก็จะไม่เข้าใจไปตลอดชีวิตของเขา ซึ่งในสายตาของคนที่เข้าใจอย่างข้าพเจ้า จึงมองว่าคนเหล่านี้น่าสงสารโดยแท้

อาหารที่ควรนำมาถวายพระ

อันที่จริงข้าพเจ้าอยากจะใช้คำว่า “นำอาหารมาให้พระ” มากกว่าใช้คำว่า “ถวายพระ” เพราะคำว่าถวายเป็นคำที่คนไทยถือกันว่าเป็นคำสูง ใช้สำหรับผู้สูงศักดิ์เท่านั้น แต่ในความจริงแล้วข้าพเจ้าเห็นว่าพระไม่ใช่ผู้สูงศักดิ์ เพราะพระที่แท้ไม่มียศศักดิ์ ไม่ถือยศศักดิ์ แม้ทางโลกเขาจะสมมุติกันตั้งขึ้นขนาดไหนให้กับท่านก็ตาม พระที่แท้จริงท่านก็ไม่ติดในสมมุติเหล่านั้น (มีแต่พระไม่แท้เท่านั้นที่ยังยึดติดอยู่) ข้าพเจ้าอยากให้คนไทยถือเอาแบบอย่างชาวชมพูทวีปเรื่องการให้อาหารกับพระภิกษุดังที่ได้เล่าไปแล้ว คือ ให้ตามมีตามเกิด ไม่จำเป็นต้องให้อาหารที่ประณีตเกินความจำเป็นหรือเกินฐานะของตน แม้แต่อาหารราคาถูกก็นำมาถวายได้ ถ้าหากเรายังกินอาหารแบบใดเราก็ถวายอาหารแบบนั้นก็ได้ อย่าให้ตัวเองเดือดร้อนในการทำบุญให้ทานเลย แต่ข้าพเจ้าก็ไม่ว่าอะไรและไม่ขัดศรัทธาหากท่านเป็นคนที่มีศรัทธาแรงกล้า ยอมถวายของดีๆ แม้ตัวเองจะอดอยากยากจน เพราะนั่นก็แสดงว่าท่านเป็นคนที่มีจิตใจสูงส่งและมีศรัทธาแก่กล้าขนาดนั้น แต่สำหรับคนทั่วไปแล้วข้าพเจ้าขอแนะนำว่า ให้ตามมีตามเกิด พอดีตามฐานะไม่ให้ขัดสนดีกว่า

คนไทยเราส่วนมากเข้าใจว่า อาหารที่จะนำมาถวายพระนั้น ต้องเป็นของใหม่และสดเท่านั้น เช่น ข้าวสุกก็ต้องตักมาจากหม้อใหม่ๆ และตักจากข้างบนเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วไม่จำเป็นต้องทำขนาดนั้นก็ได้ ขอให้เป็นข้าวที่ไม่ใช่เหลือจากชามใครก็เป็นอันใช้ได้แล้ว แม้ข้าวในหม้อนั้นจะถูกคนอื่นตักเอาไปกินแล้วก็ไม่เป็นไร ดูแต่ชาวชมพูทวีปเขาก็ทำอย่างนี้เช่นกัน อาหารที่ควรนำมาถวายนั้น ก็เป็นอาหารที่ชาวบ้านกินกันทั่วไป แต่ก็มีข้อห้ามอาหารบางอย่างที่ไม่ควรนำมาถวายพระภิกษุ ยกตัวอย่างเช่น เนื้อดิบที่ยังไม่ได้ปรุงอาหาร และเนื้อต้องห้าม ๑๐ อย่าง คือ เนื้อมนุษย์ เนื้อสุนัข เนื้อช้าง เนื้อม้า เนื้องู เนื้อหมี เนื้อราชสีห์ เนื้อเสือต่างๆ เป็นต้น

พระภิกษุควรฉันเนื้อหรือไม่?

เรื่องการฉันเนื้อของพระภิกษุนี้ ก็ยังมีบางคนไม่เข้าใจ และตำหนิว่าพระเป็นผู้ปฏิบัติธรรมและสอนคนไม่ให้ทำผิดศีล แต่ทำไมจึงยังฉันเนื้อฉันปลาอยู่เล่า? ตรงนี้ต้องทำความเข้าใจกันก่อนว่า ต้องไม่ลืมว่า พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงบัญญัติวินัยข้อใดๆ ว่าห้ามภิกษุฉันเนื้อฉันปลา ถ้าเราเชื่อในพระสัพพัญญุตญาณของพระพุทธองค์ ว่าทรงบัญญัติเฉพาะในสิ่งที่เหมาะสมเสมอ เราก็ต้องเชื่อ

ว่านั่นเป็นเหตุผลที่ดีแล้ว เหตุที่พระพุทธองค์ไม่ทรงบัญญัติห้ามพระภิกษุฉันเนื้อฉันปลา นั่นก็เป็นเพราะว่า พระภิกษุเลี้ยงชีพอยู่ได้ด้วยอาหารจากชาวบ้าน เมื่อตามปกติชาวบ้านเขากินสิ่งใดกัน และเมื่อเขานำมาถวายพระภิกษุก็ต้องกินไปตามอย่างชาวบ้านเขาด้วย พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า "ภิกษุควรทำตนให้เขาเลี้ยงง่าย" ตรงนี้แหละเป็นคำที่สำคัญนัก เพราะเป็นเหตุผลและคำตอบที่สมบูรณ์แล้ว แต่ทำไมจึงยังมีคนไม่เข้าใจและนำมาถกเถียงกันไม่รู้จักจบสิ้นก็ไม่ทราบ

อาหารที่ชาวบ้านนำมาถวายให้นั้น เป็นสิ่งที่ไม่มีชีวิตแล้ว พระภิกษุจึงมองว่ามันเป็นเพียงธาตุอาหารเพื่อใช้หล่อเลี้ยงร่างกายเท่านั้น เวลารับบิณฑบาตจึงมีคำพิจารณาอาหารเอาไว้ท่องหรือทำไว้ในใจเสมอว่า สิ่งเหล่านี้สักว่าเป็นธาตุตามธรรมชาติเท่านั้น มิให้เกิดยินดีในรส ไม่ให้เกิดความมัวเมาในอาหาร หรือเพื่อให้อ้วนพี เป็นต้น ดังนั้นจงอย่ามองว่าพระดีแต่พูด คือสอนคนไม่ให้ทำผิดศีล แต่ตัวเองก็ยังฉันเนื้อสัตว์อยู่ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตเนื้อที่บริสุทธิ์โดยส่วน ๓ คือ

๑. เนื้อนั้น ภิกษุไม่ได้เห็นว่าเขาฆ่ามาเพื่อตน

๒. เนื้อนั้น ภิกษุไม่ได้ยินว่าเขาฆ่ามาเพื่อตน

๓. เนื้อนั้น ภิกษุไม่ได้รังเกียจว่าเขาฆ่ามาเพื่อตน

ทรงอนุญาตให้ฉันเนื้อแบบนี้ได้ แต่หากภิกษุเห็นหรือได้ยินว่าเขาฆ่ามาเพื่อตน ก็ห้ามมิให้ฉันเนื้อนั้น หรือภิกษุเกิดอาการรังเกียจคือสงสัยว่าเขาฆ่ามาเพื่อตน ก็ห้ามมิให้ฉันเช่นเดียวกัน

ในสมัยครั้งพุทธกาล พระเทวทัตได้เคยเข้าไปทูลขอให้พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มขึ้นมาหลายข้อ หนึ่งในนั้นก็คือ ขอให้บัญญัติว่าห้ามภิกษุฉันเนื้อและปลา แต่พระพุทธองค์ก็ไม่ทรงอนุมัติตามคำขอทุกข้อนั้น เนื่องด้วยเหตุผลดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ภิกษุควรทำตนให้เขาเลี้ยงง่าย และทรงตรัสว่า ภิกษุรูปใดปรารถนาจะไม่ฉันเนื้อและปลาก็ให้ทำได้ตามเจตนาต้องการ แต่จะไม่ทรงห้ามไปถึงภิกษุทั่วไปด้วย ก็เนื่องด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว

ระวังพระอลัชชี

พระอลัชชี คือ พระที่หน้าไม่อาย หรือ หน้าด้านนั่นเอง ได้แก่พระที่ทำผิดพระวินัยบัญญัติโดยไม่ละอายแก่ใจ ซึ่งในปัจจุบันนี้มีพระอลัชชีมากมาย เนื่องด้วยเหตุผลหลายอย่าง เช่น อยากได้ลาภ อยากได้เงิน อยากได้สักการะ อยากได้ยศ อยากได้ตำแหน่ง เป็นต้น แม้แต่ในขณะบิณฑบาตก็มีพระอลัชชีหลายรูปที่ญาติโยมออกมาจะตักบาตรให้ ก็บอกว่าไม่เอาอาหารแต่ขอเป็นเงินแทน หรือบางรูปก็แข็งแรงดี แต่ยืนบิณฑบาตอยู่กับที่ คอยให้ชาวบ้านมาหย่อนอาหารให้ พอได้มากแล้วก็เอาไปเทให้แม่ค้าเพื่อเวียนนำมาหย่อนให้อีก วนไปวนมา แล้วก็รับเงินจากแม่ค้าสบายไป แต่บางทีก็ไม่ใช่พระจริง แต่เป็นพระปลอม คือเป็นคนธรรมดาที่ไปหาจีวรมาห่มเอง เลียนแบบพระเพื่อหาเงินเท่านั้น ถูกตำรวจจับได้กันอยู่บ่อยๆ และมีกันอยู่เรื่อยๆ

การขอของพระ ต่างจากการขอของขอทาน

พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามพระภิกษุเอ่ยปากขอสิ่งของจากคฤหัสถ์ จึงจะเห็นได้ว่าเวลาพระเดินบิณฑบาตจะไม่มีการเอ่ยปากร้องบอก หรือร้องขอชาวบ้านแต่อย่างใด ท่านจะเดินไปเรื่อยๆ ด้วยอาการอันสงบและสำรวม เมื่อใครเกิดศรัทธาอยากจะให้ ก็นำมาให้เอง ใครไม่อยากให้ก็ไม่ว่าอะไร พระท่านจะไม่มีการมายืนคอย หรือแกล้งมายืนเฉยหน้าบ้านเพื่อบีบบังคับให้รำคาญหรืออึดอัดใจแต่อย่างใด* ยกเว้นว่าเป็นบ้านที่เคยนิมนต์ไว้เป็นประจำว่าขอให้ท่านมารับอาหารบิณฑบาตทุกวัน เมื่อเขาออกมาไม่ทันพระท่านก็จะยืนรอได้ แต่ท่านก็จะไม่ร้องบอกว่าพระมาแล้ว ท่านจะยืนรอเฉยๆ แต่ถ้ามีลูกศิษย์มาด้วยก็อาจให้ลูกศิษย์ร้องบอกได้ แต่ถ้าไม่ใช่คนที่ตักบาตรประจำแล้วพระท่านจะไม่มีการไปยืนรอเด็ดขาด เพราะจะเป็นการผิดพระวินัยบัญญัติทันที ท่านต้องเดินไปเรื่อยๆ เมื่อเห็นใครแสดงอาการว่าจะให้ ท่านจึงจะแวะเข้าไปหา

พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้พระภิกษุสามารถเอ่ยปากขอสิ่งของจากคฤหัสถ์ (ชาวบ้าน) ได้ในบางกรณี คือ

๑. คฤหัสถ์คนนั้นเป็นญาติกับภิกษุผู้ขอ

๒. คฤหัสถ์คนนั้นได้เคยปวารณาไว้กับภิกษุนั้น (เคยบอกกับพระรูปนั้นไว้ว่า ถ้าพระคุณเจ้าต้องการอะไรก็บอกได้ จะจัดหามาให้ ฯลฯ...)

ถ้าหากไม่เป็นไปตามกรณีนี้ คือภิกษุขอสิ่งของกับผู้ไม่ใช่ญาติ ไม่ใช่ปวารณา ก็จะผิดพระวินัยบัญญัติดังกล่าว ดังนั้นขอให้พุทธศาสนิกชนผู้มีปัญญา จงพิจารณาและวิเคราะห์ข้อเขียนของข้าพเจ้า แล้วทำตนให้เหมาะสมกับกาลและเหตุอันควรเถิด.

ผู้เขียน : หลวงพ่อพล

๗ มิถุนายน ๒๕๕๔

๛

---

* ยกเว้นว่าเป็นการเสด็จไปโปรดสัตว์ของพระพุทธเจ้าให้กับผู้ที่มีบุญญาบารมี แต่กำลังจะหลงผิดหรือถูกกิเลสครอบงำ ท่านก็จะเสด็จไปทรมาน หรือเพื่อให้เขาเกิดศรัทธา เป็นต้น